ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Συγγραφή : *Σαπκίδη Όλγα* *(21/2/2002)*

Για παραπομπή : *Σαπκίδη Όλγα , «Παραμύθι στην Καππαδοκία», 2002, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5707>

Παραμύθι στην Καππαδοκία

Περίληψη :

Οι ελληνόφωνες αφηγήσεις που καταγράφηκαν στην Καππαδοκία στις αρχές του 20ού αιώνα χαρακτηρίζονται από την έντονη επιρροή του τουρκικού γλωσσικού και θεματικού στοιχείου, αλλά και από κάποια στοιχεία που επιτρέπουν ίσως την προσέγγιση ενός καππαδοκικού οικότυπου.

Χρονολόγηση

19ος-20ός αιώνας

Γεωγραφικός εντοπισμός

Καππαδοκία

---

1. Γενικά

Οι ιδιαίτερες συνθήκες συλλογής των ζώντων μνημείων, δηλαδή γλωσσικού και λαογραφικού υλικού, στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού, αλλά κυρίως η φύση του παραμυθιού αυτή καθ' εαυτή, δυσχεραίνουν τη διατύπωση μιας γενικής άποψης ως προς τα κατά τόπους παραμύθια. Κύριος λόγος της δυσκολίας αυτής είναι ότι οι περισσότεροι παραμυθιακοί τύποι είναι παγκοσμίως κοινοί ή τουλάχιστον καλύπτουν περιοχές πολύ ευρύτερες από την εδώ εξεταζόμενη: σπάνια θα απαντήσει κανείς ένα παραμύθι άμεσα συνδεδεμένο με έναν και μόνο τόπο.[1] Δεν μπορεί λοιπόν κανείς να μιλήσει για καππαδοκικά παραμύθια αν υπό τον όρο αυτό εννοεί την αναγνώριση τύπων που ενδεχομένως θα εντοπίζονταν αποκλειστικά στην Καππαδοκία ή/ και που θα πήγαζαν από αυτή την περιοχή. Μια τέτοια λογική δε θα είχε εξάλλου τίποτε να προσφέρει στην περαιτέρω κατανόηση των παραμυθιών, διότι δε λαμβάνει υπόψη ότι ο κάθε τύπος είναι ένα εν δυνάμει παραμύθι, ένα γενικό σχέδιο που δεν υφίσταται έξω από την εκάστοτε πραγματοποίησή του. Η πραγματοποίηση αυτή γίνεται από έναν παραμυθά που κατέχει περισσότερο ή λιγότερο την αφηγηματική τέχνη και που θα επιλέξει ή ακόμη θα εφεύρει την παράταξη διαφόρων επεισοδίων σε μία βασική πλοκή που είναι συνήθως γνωστή σε όλους, ανάλογα με την έμπνευση, τις περιστάσεις και τους ακροατές στους οποίους απευθύνεται. Επομένως το συγκεκριμένο κοινωνικό και ιστορικό πλαίσιο μέσα στο οποίο το παραμύθι αναπαράγεται είναι αυτό που εν τέλει του δίνει το νόημά του, και όχι ο τύπος που ορίζει απλώς μια γενική κατεύθυνση.

Αν σε άλλες περιοχές της Μικράς Ασίας, όπως ο Πόντος, το πλήθος των καταγραμμένων παραμυθιών επιτρέπει τουλάχιστον τη διατύπωση κάποιων σταθερών ως προς τον παραμυθά, τη διαδικασία της αφήγησης, τα δημοφιλή θέματα και το ύφος, κάτι τέτοιο δε συμβαίνει στην Καππαδοκία. Εδώ οι δυσκολίες αξιολόγησης του υλικού που έχει καταγραφεί είναι πολύ μεγαλύτερες: τα παραμύθια που διαθέτουμε είναι ολιγάριθμα, οι συνθήκες καταγραφής ελεγχόμενες, οι πληροφορίες για το ρόλο της αφήγησης στις εν λόγω κοινότητες ανύπαρκτες.[2] Έτσι, η μοναδική απόπειρα παρουσίασης αντιπροσωπευτικού δείγματος υλικού παραμένει αυτή του ελληνιστή R.M. Dawkins, ο οποίος επισκέφθηκε τα ελληνόφωνα χωριά της περιοχής στις αρχές του 20ού αιώνα καταγράφοντας παραμύθια. Επειδή όμως ο σκοπός του συγγραφέα ήταν η γραμματική ανάλυση της καθομιλουμένης γλώσσας δεν έδωσε στοιχεία που να αφορούν αποκλειστικά το παραμύθι και ανέθεσε την παρουσίαση αυτή στο W.R. Halliday, μεγάλο γνώστη του αντικειμένου αλλά με εμμονή στον εντοπισμό του τόπου καταγωγής των μοτίβων και στη γεωγραφική εξάπλωσή τους. Όσο για τις συνθήκες καταγραφής, ο

Συγγραφή : Σαπκίδη Όλγα (21/2/2002)
Για παραπομπή : Σαπκίδη Όλγα , «Παραμύθι στην Καππαδοκία», 2002, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5707>

Παραμύθι στην Καππαδοκία

Dawkins πρέπει να δυσκολεύτηκε στην εύρεση αναγνωρισμένων παραμυθάδων αφού κατέφυγε συχνά σε αφηγήσεις μαθητών των κατά τόπους σχολείων, καμιά φορά μάλιστα και σε χειρόγραφα δασκάλων ή λογίων.

2. Αμνησία

Το γεγονός αυτό μας οδηγεί σε ένα πρώτο συμπέρασμα ως προς την κοινωνική θέση της αφήγησης του ελληνόφωνου τουλάχιστον παραμυθιού στην Καππαδοκία των αρχών του 20ού αιώνα, η οποία φαίνεται να είναι μικρή. Αυτό βέβαια δεν προκύπτει μόνο από την πενιχρότητα του υλικού που τελικά συγκεντρώθηκε αλλά και από το ίδιο το περιεχόμενό του. Μεγάλα κενά στην αφήγηση καθιστούν το περιεχόμενο δυσνόητο και δείχνουν ότι ο αφηγητής έχει χάσει το νήμα του παραμυθιού, ότι η ιστορία δεν του είναι οικεία αλλά απόμακρη, ίσως και ξεχασμένη· τη θυμάται μόνο αποσπασματικά, χωρίς να μπορεί να αποκαταστήσει τη λογική συνέχειά της.

Το γεγονός ότι οι αφηγητές ήταν συχνά μαθητές ενισχύει το επιχείρημα: αν και δε θα μπορούσαμε σε καμία περίπτωση να περιμένουμε από αυτούς να κατέχουν την αφηγηματική τέχνη, θα έπρεπε τουλάχιστον να θυμούνται την ιστορία που επιδιώκουν να διηγηθούν, υπό τον όρο βέβαια ότι την έχουν ακούσει κάποιες φορές στη ζωή τους.

Υπάρχουν λοιπόν σοβαρές ενδείξεις ότι στις αρχές του 20ού αιώνα η παράδοση του παραμυθιού είχε αρχίσει να εκλείπει στην ελληνόφωνη Καππαδοκία. Οι λόγοι που θα μπορούσαν να συντρέξουν στη δημιουργία της κατάστασης αυτής είναι πολλαπλοί. Κυριότερος φαίνεται να είναι η σχολική παιδεία που την εποχή εκείνη έχει πλέον προχωρήσει σε αρκετά μεγάλο βαθμό, με αποτέλεσμα η προφορική παράδοση, που ως νοητική διαδικασία προϋποθέτει πολύ καλή μνήμη, να έχει χάσει έδαφος σε σχέση με τη γραπτή. Εξάλλου τα καλύτερα και τα πολυπληθέστερα κείμενα στη συλλογή του Dawkins προέρχονται από την Αξό που «διαθέτει πολύ καλή σχολική αίθουσα αλλά χωρίς δάσκαλο»[3] και τα Φλοϊτά, τη μοναδική περιοχή για την οποία διευκρινίζεται ότι τα κείμενα δόθηκαν από ξακουστό παραμυθά και της οποίας το «σχολείο δεν είναι τόσο αποτελεσματικό όσο στη Μαλακοπή».[4] Από την τελευταία, «χωριό ακμάζον του οποίου ο πληθυσμός είναι πιο ανεπτυγμένος από ότι στην Αξό και το Μιστί, και όπου [λόγω του σχολείου] η τοπική διάλεκτος κινδυνεύει από την κοινή ελληνική»,[5] ο συγγραφέας δε συνέλεξε παρά μόνο ένα παραμύθι.

Φτάνουμε λοιπόν σε ένα δεύτερο παράγοντα που πολύ πιθανόν να συνετέλεσε στην έκλειψη της παράδοσης του ελληνόφωνου παραμυθιού, παράγοντα αλληλένδετο με τον πρώτο: την οικονομική ανάπτυξη του κάθε χωριού ή καλύτερα τις σχέσεις του με τον αστικό χώρο, δηλαδή τη γειτνίασή του με κάποιο αστικό κέντρο όπως η Νίγδη (Αραβανί, Γούρδονος, Ποτάμια), αλλά κυρίως το βαθμό στον οποίο συμμετείχε στο φαινόμενο της μετανάστευσης προς την Κωνσταντινούπολη (Φερτέκ, Σινασός, Μαλακοπή) και αλλού. Το γεγονός ότι το λαϊκό παραμύθι είναι αλληλένδετο με τον αγροτικό βίο και ότι δεν επιζεί εύκολα σε αστικό περιβάλλον είναι από μόνο του αρκετά γνωστό ώστε να μη χρειάζεται περαιτέρω ανάπτυξη. Στην περίπτωση όμως της Καππαδοκίας οι κατά κάποιο τρόπο έμμεσες (διότι πραγματοποιούνταν διαμέσου των ανδρών-μεταναστών) σχέσεις με τον αστικό χώρο φαίνεται να υπερπροσδιορίζουν το φαινόμενο της έκλειψης του ελληνόφωνου παραμυθιού, πολύ περισσότερο από ό,τι σε περιοχές όπως ο Πόντος που είχαν αναπτύξει μια τοπική αστική κοινωνία. Ίσως γιατί στην Καππαδοκία η μετανάστευση, φέρνοντας την πόλη μέσα στο χωριό, επέδρασε πολύ πιο άμεσα, υλικά και πνευματικά, και είχε επιπτώσεις κυρίως στη γλώσσα.

Συγγραφή : *Σαπκίδη Όλγα* *(21/2/2002)*
Για παραπομπή : *Σαπκίδη Όλγα , «Παραμύθι στην Καππαδοκία», 2002, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5707>

Παραμύθι στην Καππαδοκία

3. Γραπτός λόγος

Η εξέλιξη της γλώσσας που σχετίζεται με τις μεταναστεύσεις έγινε από διάφορες οδούς και προς διάφορες κατευθύνσεις συγχρόνως: είτε προς την υιοθέτηση της τουρκικής είτε προς τον «καθαρισμό» της τοπικής γλώσσας, που επιτεύχθηκε στα μέρη όπου το ελληνικό σχολείο μπόρεσε να αναπτυχθεί σημαντικά. Η εκπαίδευση έφερε επιπλέον την εισαγωγή στο πεδίο του γραπτού λόγου, απαραίτητου για τη συγγραφή επιστολών προς τους μετανάστες και την ανάγνωση της εφημερίδας, συνήθως της καραμανλίδικης Ανατολής, που σύμφωνα με τον Ι. Βαλαβάνη[6] διαβαζόταν δημοσίως την Κυριακή στην αυλή της εκκλησίας, κατά την έξοδο από τη λειτουργία. Ο γραπτός λόγος προϋποθέτει βέβαια την εισαγωγή της γραπτής μνήμης, πράγμα που σίγουρα επηρεάζει την προφορική, αλλά θα ήταν υπερβολικό να υποστηρίξουμε ότι ο παράγοντας αυτός αρκεί για να επιφέρει την εξαφάνιση του παραμυθιού. Όταν όμως αναπτύσσεται και μια ολόκληρη φιλολογία με τη μορφή του καραμανλίδικου εντύπου και ο κόσμος διαβάζει πλέον μεταφρασμένα μυθιστορήματα και ηθικά διδάγματα, τότε η θέση της προφορικής παράδοσης αρχίζει να συρρικνώνεται. Πόσο μάλλον όταν αρχίσουν να τυπώνονται και παραμύθια όπως το «Κιούρογλου» το 1872, οπότε ο λόγος ύπαρξής της ως συλλογικής μνήμης παύει να υφίσταται. Ο συλλογισμός αυτός ισχύει βέβαια μόνο για όσους είχαν πρόσβαση στα έντυπα αυτά. Για τους άλλους, μπορούμε να υποθέσουμε ότι συνέχισαν να λένε παραμύθια, αλλά είτε ο Dawkins δεν κατάφερε να τους πείσει να του τα αφηγηθούν (όπως στο Μιστί του οποίου οι κάτοικοι «είναι περιέργως καθυστερημένοι και άγριοι παρότι αγαθοί: με πολλή δυσκολία κατάφερα να καταγράψω το παραμύθι που τυπώθηκε παρακάτω»)[7] είτε λέγονταν στην τουρκική γλώσσα, πράγμα που δεν τον ενδιέφερε εφόσον η μελέτη του αφορούσε την ελληνική γλώσσα της Μικράς Ασίας.

4. Τουρκικές επιρροές

Η επίδραση του τουρκικού στοιχείου είναι πολύ σημαντικό φαινόμενο για την κατανόηση του ελληνόφωνου παραμυθιού στην Καππαδοκία, όχι μόνο από γλωσσική άποψη (το γλωσσάρι στο τέλος του βιβλίου του Dawkins περιλαμβάνει περίπου 1.000 δανεισμούς), αλλά και σε ό,τι αφορά τα θέματα και το ύφος της αφήγησης. Έτσι είναι χαρακτηριστική η εμφάνιση στη συλλογή των fıkra σύντομων αστείων διηγήσεων που εμπνέονται από πραγματικές καταστάσεις εκ των οποίων πολύ γνωστές στο ευρύ κοινό είναι αυτές με ήρωα το Νασρεδίν Χότζα. Ο Dawkins δεν περιλαμβάνει καμία από αυτές στη συλλογή του, ο Βαλαβάνης όμως παραθέτει στα *Μικρασιατικά* του αρκετές (δυστυχώς στην καθαρεύουσα), ώστε να γνωρίζουμε ότι κυκλοφορούσαν ευρέως στην ελληνόφωνη Καππαδοκία. Οι ιστορίες αυτές σχετίζονται με την κατηγορία των «ευτράπελων διηγήσεων» και αυτή που έχουμε από την Αξό[8] αφορά ένα μουσαφίρη που δεν έλεγε με κανέναν τρόπο να φύγει από το σπίτι του φίλου του. Άλλο θέμα χαρακτηριστικό του τουρκικού παραμυθιού είναι αυτό του «τεμπέλη Μεχμέτ», του τεμπέλη συζύγου που ακόμη και στο κατώφλι του θανάτου επιμένει ότι η γυναίκα του έχασε το στοίχημα και άρα εκείνη και όχι αυτός θα πρέπει να πάει να κάνει τη δουλειά για την οποία γινόταν ο καβγάς.[9] Επίσης η συχνή εμφάνιση των προσώπων του σπανού και του κασίδη και ιδιαίτερα του δεύτερου υπό την τυπική ονομασία «Keloğlan»,[10] συχνά συνδεδεμένου με τη φυσιογνωμία του «καταφερτζή» νεότερου γιου, μαρτυρεί την επιρροή του τουρκικού στοιχείου.[11] Τέλος, χαρακτηριστική της ανατολίτικης φιλολογίας είναι η προτίμηση για τις ίντριγκες, όπως αυτή του παραδείγματος από τον παραμυθά Αβραάμ Ανέστη Κυριάνου από τα Φλοϊτά[12] που αφορά τις περιπέτειες της γυναίκας του πασά με τον εραστή της, από το

Συγγραφή : Σαπκίδη Όλγα (21/2/2002)
Για παραπομπή : Σαπκίδη Όλγα , «Παραμύθι στην Καππαδοκία», 2002, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5707>

Παραμύθι στην Καππαδοκία

ραβασάκι ως τη φυλακή από όπου τους βγάζει με το τέχνασμα της ανταλλαγής ρουχισμού η ίδια η γυναίκα του εραστή.

5. Καππαδοκικό οικότυπο

Η επιρροή του τουρκικού στοιχείου, όσο σημαντική και αν υπήρξε, δεν εξαντλεί την εικόνα των ελληνόφωνων παραμυθιών της Καππαδοκίας.
Χαρακτηριστική είναι επίσης και η επικράτηση μιας μεγάλης δόσης αληθοφάνειας, καμιά φορά και σκληρότητας, που δίνει απρόοπτες καταλήξεις σε κατά τα άλλα γνώριμους τύπους παραμυθιών. Έτσι, στο παράδειγμα από τη Μαλακοπή[13] που σχετίζεται με τους τύπους του «χαζού αδελφού» και του «κλέφτη του βασιλικού θησαυρού» (βλ. υποσ. 1), το γεγονός ότι ο κασίδης κλέβει τα προσωπικά υπάρχοντα του βασιλιά, πράγμα που προκαλεί το θάνατο αθώων και το μίσος του ηγεμόνα, το «πραξικόπημα» του κλέφτη και η κατάληξη με την επανάληψη της ιστορίας στα πρόσωπα του νέου μονάρχη και του αδελφού του είναι εντελώς πρωτότυπα, και εξισώνοντας τον κλέφτη, το δολοφόνο και τον ηγεμόνα δίνουν σαφές μήνυμα ως προς την κατάχρηση και τη βία που συνοδεύουν την εξουσία. Σε ό,τι αφορά την ωμότητα, καλό παράδειγμα αποτελεί μια ατελής παραλλαγή από τα Φλοϊτά της «Πούλιας και του Αυγερινού», που στην Καππαδοκία λεγόταν «Κωνσταντίνος και Μαρία».[14] Στο παράδειγμα αυτό, εκτός του ότι βλέπουμε στην πράξη την «αμνησία» περί της οποίας γίνεται λόγος πιο πάνω και η οποία συρρικνώνει τα παραμύθια σε βαθμό που να τα καθιστά σχεδόν αγνώριστα, η μητέρα σκοτώνει το γιο της και με το κρέας του ετοιμάζει γεύμα για τον άνδρα της. Αλλά την ώρα που εκείνος πάει να φάει «τα κιριάτα λάλσανε»,[15] με αποτέλεσμα ο πατέρας να καταλάβει τι συνέβη και να εκδικηθεί το χαμένο παιδί του.

Έτσι, στο μέτρο που μπορούμε να μιλήσουμε για οικότυπο των ελληνόφωνων παραμυθιών στην Καππαδοκία, αυτό φαίνεται να χαρακτηρίζεται από τη συντομία του –η οποία όμως θα μπορούσε να μαρτυρεί και ένα κενό μνήμης– και το σχετικό ρεαλισμό του στην προσέγγιση των θεμάτων, με αποτέλεσμα να τονίζεται η διάσταση κοινωνικής κριτικής που υπάρχει εν δυνάμει σε μεγάλο αριθμό παραμυθιών.

---

1. Ο Antti Aarne, από τους ιδρυτές της Φινλανδικής Σχολής, εισηγήθηκε αυτό τον όρο [Aarne, A., “Verzeichnis der Märchentypen”, *Folklore Fellows Communications* 3 (Helsinki 1911)] για να προβεί στην αριθμημένη ταξινόμηση των παραμυθιών ανάλογα με τα θέματά τους, που τα αποκαλεί «τύπους». Ο κατάλογος των παραμυθιακών τύπων που συνέταξε –και τον οποίο συμπλήρωσε ο Stith Thompson [Thompson, S., “The Types of Folktale”, *Folklore Fellows Communications* 184 (Helsinki 1964)]–, αν και πολυσυζητημένος ως προς την επιστημονική ορθότητά του, έγινε διεθνώς αποδεκτός λόγω της μεγάλης πρακτικής του χρησιμότητας. Οι αριθμημένοι τύποι διαιρέθηκαν σε κατηγορίες ως εξής:
I. Aa-Th (Aarne-Thompson) 1 έως 299: Μύθοι ζώων
II. Aa-Th 300 έως 1199: Καθαυτό παραμύθια υποδιαιρεμένα σε:
Α. Aa-Th 300 έως 749: Μαγικά
Β. Aa-Th 750 έως 849: Θρησκευτικά
Γ. Aa-Th 850 έως 999: Ρομαντικά
Δ. Aa-Th 1000 έως 1199: Του εξαπατημένου δράκου
III. Aa-Th 1200 έως 1999: Ευτράπελες διηγήσεις
IV. Aa-Th 2000 έως 2399: Κλιμακωτά παραμύθια (αυτά που εξελίσσονται με αυξανόμενα περιστατικά).

2. Αναφερόμαστε αποκλειστικά στα ελληνόφωνα παραμύθια των πληθυσμών των 20 κοινοτήτων που περιλαμβάνονταν στη περιοχή μεταξύ Ουργκιούπ (Προκοπίου), Develi Kara Hisar, Τυάνων και Ναζιανζού, όπου εντοπίστηκαν αρκετές γλωσσικές ομοιότητες ώστε να γίνεται λόγος περί καππαδοκικής διαλέκτου. Τα Φάρασα, λόγω γλωσσικής και πληθυσμιακής ιδιαιτερότητας, δε συμπεριλαμβάνονται στο λήμμα αυτό.

Συγγραφή : *Σαπκίδη Όλγα* *(21/2/2002)*
Για παραπομπή : *Σαπκίδη Όλγα , «Παραμύθι στην Καππαδοκία», 2002, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Μ. Ασία*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=5707>

Παραμύθι στην Καππαδοκία

3. Dawkins, R M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 22.

4. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 25.

5. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 24.

6. Βαλαβάνης, Ιωακ., *Μικρασιατικά* (Αθήνα 1891), σελ. 45.

7. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 19.

8. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 403.

9. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 299-301.

10. Το φαλακρό παιδί.

11. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 371-375.

12. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 433-435.

13. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 405-409.

14. Dawkins, R.M., *Modern Greek in Asia Minor: A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary* (Cambridge 1916), σελ. 437.

15. Τα κρέατα λαλήσανε.

Βιβλιογραφία :

- **Dawkins R.M.**, *Modern Greek Folktales*, Oxford 1953
- **Βαλαβάνης Ιωακείμ**, *Μικρασιατικά*, Αδελφών Περρή, Αθήνα 1891
- **Dawkins Richard McGillivray**, *Modern Greek in Asia Minor.A study of the dialects of Sílli, Cappadocia and Phárasa, with grammar, texts, translations and glossary*, Cambridge 1916
- **Halliday W.R.**, "The subject-matter of the folk-tales", *Modern Greek in Asia Minor: A Study of the Dialects of Silli, Cappadocia and Pharasa with grammar, texts, translations and glossary*, Cambridge 1916, 215-283